

Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Examining the Information Literacy Level of Undergraduates Through a Number of Variables

Mustafa Akdağ ve Mehmet Karahan
İnönü Üniversitesi

Öz

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin, internet kullanımına ilişkin görüş ve eğilimleri ile bilgi okuryazarlık becerilerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, 2000-2001 öğretim yılı bahar döneminin son iki haftasında İnönü Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören 362 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen anket ve başarı testi ile toplanmıştır. Verilerin analizinde frekans, yüzde, ki-kare, t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırma sonunda, üniversite öğrencilerinin interneti daha çok araştırma yaptıkları konularda bilgi elde etme ve gazete/magazin türü haberleri takip etmede kullandıkları görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin bilgi okuryazarlık düzeylerinin, öğrenim gördükleri fakültele göre farklılaşmadığı, buna karşılık, üniversite öncesi internetle ilgili ders/kurs alma durumlarına ve interneti kullanma sıklıklarına göre yapılan karşılaştırmalarda ise anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: İnternet kullanımı, bilgi okuryazarlığı, sayısal bilgiler, veritabanları.

Abstract

This study was carried out to determine whether students' views and tendencies towards the use of the internet and their information literacy skills change with respect to a number of variables. The study was carried out on 362 students studying at different faculties at İnönü University over the last two weeks of the spring semester of the 2000-2001 academic year. The related data were collected through a questionnaire and a test developed by the researchers. In the analysis of the data, frequency, percentage, chi-square, t-test and one-way variance analysis were used. The study shows that students mostly use the internet to get information about their research subjects and to follow news media such as newspapers and magazines. Moreover, it has been found that the information literacy level of male students is higher than that of female students. Moreover, it appears that there is no significant difference in information literacy levels of students of different faculties. The only significant difference between students is their frequency of using the internet and whether or not they have had internet lectures/courses before their university education.

Key Words: Internet, information literacy, digital knowledge, database.

Giriş

Bilişim çağı dediğimiz bu günlerde, doğru bilgiye ulaşabilme, günlük işlerimizi daha kaliteli ve daha hızlı yapabileme ihtiyacı gittikçe artmaktadır. Bunun yanı sıra günümüzde bilginin kapsamı da hızla artmaktadır. Yeni teknolojiler sayesinde bilgi farklı kitle iletişim araçları

içinde sınıflandırılabilmiş, farklı biçimlerde kopyalanmış ve depo edilebilmiştir. Çok sayıdaki bu bilgi kaynağına erişebilmek ve bunlardan etkili bir şekilde yararlanabilmek için insanların bilgi okuryazarı olmaları bir zorunluluk olmuştur.

Günümüzde bilginin önemli bir ihtiyaç olarak görülmesi, bilginin güncellenmesi ve bilginin kullanımı konularında bireyler arası seviye farklılıkları görülmektedir. Farklı seviyedeki bireylerin eğitimi konusunda bilgi okuryazarlığı kapsamında, öğrencilere bilgiye erişme, bilgi arama ve kullanma yeteneklerinin kazandırılması,

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Akdağ, Öğr. Gör. Mehmet Karahan, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Bölümü, Malatya. e-mail: makdag@inonu.edu.tr; mkarahan@inonu.edu.tr

demokratik bir eğitim ortamının oluşmasını mümkün kılacağından, öğrenciler arasındaki seviye farklarının azalması sağlanacaktır. Böylelikle öğrencilerimize hayati derecede yardımcı olmak mümkün olacaktır (Ercegovac ve Yamasaki, 1998).

Eğitim süreci içerisinde özellikle üzerinde durulması gereken husus, bireylerin teknolojik gelişmelerden zamanında haberdar edilmesi, anlayacakları seviyede tanıtılması (farkındalık), daha sonra yine eğitim süreci içerisinde mutlaka "bilgi okuryazarlığı" eğitiminden geçirilip bu yeteneğin kazandırılmasıdır (Akt: Arıkan, 2001, 91).

Bilgi okuryazarlığı ifadesi (information literacy) American Library Association (ALA, 1998) tarafından şöyle tanımlanmıştır; "21.yy'da bilgi okuryazarlığı, bilgi kaynaklarını etkin bir şekilde kullanma ve kaynakları araştırma yeteneği, depolanmış sayısal bilgilerden ve bilgi teknolojilerinden nasıl yararlanılacağına bilinmesidir."

Bilgi okuryazarlığı standartlarının yenilenmesi ve yerel koşullara uyumlaştırılması konusunda çalışmalar yapan Avustralya Üniversitesi Kütüphaneler Birliği, 2000 yılının Ekim ayında çeşitli kurumlardan katılımcılarla bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantı sonucunda bilgi okuryazarlığı konusunda ortak bir tanım ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, bilgi okuryazarlığı, "bilgiye ihtiyacı olduğunu bilmek, sahip olunan kapasitenin tespit edilmesi, geliştirilmesi ve bilginin etkin bir şekilde kullanılmasıdır" (CAUL, 2001, 3).

Bilgi okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığının tamamlayıcısıdır. Bilgisayar ile yapılan işlerin "anlayarak" yapılmasını ve bilginin "yorumlanması" evrelerini içerir. Bilgi okuryazarı, internet ve bilgisayar teknolojilerinin temel kavramlarını bilir ve bu bilgi denizinde kaybolmaz (AASL, 1998, 1).

Bu tanımlardan hareketle, bilginin kullanımı, değerlendirilmesi ve özelleştirilmesi (kişiselleştirilmesi) bilgiye erişim kadar önemlidir, diyebiliriz. Erişilen bilgiye kişisel katkıların yapılabilmesi olanağı ve yeni projelerin ortaya konması, bireyde yaratıcı düşüncüyü geliştirecek bir araç olarak görülebilir. Kişiselleştirilen bu yeni bilgilerin sayısı arttıkça, sonuç olarak bu durum kaynak zenginliğini doğuracaktır. Aynı konuda değişik bakış açılarıyla ortaya çıkarılan ürünler, ihtiyaç sahiplerinin her türlü gereksinimlerine cevap verebilecek bir nitelik kazanacaktır. Bu da bilginin daha yaygın kullanımını sağlayacaktır. Bilginin kullanımı, değerlendirilmesi ve özelleştirilmesi, bilgiye erişim kadar önemlidir.

Bilgiye erişimin gelişen teknolojiler sayesinde oldukça kolaylaşması, onu iyi anlamayı ve özümseyerek kullanmayı da beraberinde getirir. Günümüz, aradığı bilgiyi en hızlı bulan, onu özümseyip kullanan ve yorumlayıp sonuç üreten insanların (bilgi okuryazarlarının) ön planda olacağı ve başarılı sayılacağı bir "bilgi devri" dir.

Üniversitelerimizin, gelişen yeni teknolojileri takip etmeleri, uzaktan öğretim esaslarına uyumlu müfredat programları seçmeleri, öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandıracak yeni program düzenlemeleri yapmaları günümüzde hayati bir önem arz etmektedir. Tekinli (2002, 213) de bu tür çalışmaların öğrencilerin ilgi alanlarını çeşitlendirdiğini, daha hevesli olduklarını, kullanılan kaynak çeşitlerinin arttığını, daha fazla kütüphane kullandıklarını, bilgiye ulaşma, paylaşma, kaynak tarama becerilerinin geliştiğini, ortaya çıkardıkları ürünleri sunarak sınıf arkadaşları ile paylaştıklarını ve özgüvenlerinin arttığını gözlemlemiştir.

İnternetin Kullanım Alanları

e-mail (elektronik posta)

Bilgisayar ağlarının oluşturulma nedenlerinden birisi, kişilerin bir yerden diğerine hızlı ve güvenli bir şekilde elektronik ortamda mektup, dosya gönderme ve haberleşme isteğidir. e-mail bu amaçla kullanılan servislere verilen genel addir. İnternet ve diğer ağlar üzerinde kullanılan birçok e-mail sistemi vardır. SMTP (Simple Mail Transfer Protocol) bunlardan yalnızca bir örnektir.

e-mail, başlangıçta sadece düz yazı mesajlar göndermek amacıyla tasarlanmışken, daha sonraları geliştirilen teknikler sayesinde kompozit yapıların (resim, ses, video, html, çalışabilir program dosyaları vs.) kullanımı da mümkün olmuştur.

e-mail adı verilen ve insanların iletişim alışkanlıklarını değiştiren bilgisayarla haberleşme servisi, internetin kuruluş çalışmalarının temelinde vardır. İnternette her kullanıcının bir posta adresi vardır ve mesajların getirilip götürülmesi bu adreslere olmaktadır. Bir e-mail adresi, kişinin kullanıcı numarası ve kullandığı sistemin internet adresinden oluşur (Akpınar, 1999, 121).

Chat (Elektronik Sohbet)

İnternette iki kullanıcının aynı anda yazışmasını sağlayan protokole ise TALK adı verilmektedir. TALK ser-

vis sağlayıcısı olan herkes birbiriyle yazışarak sohbet edebilir. Ayrıca IRC ile ikiden fazla kişi sohbet edebilir (Akpınar, 1999, 123).

Internet Relay Chat (IRC), insanların gerçek zamanlı ve etkileşimli olarak mesajlarla haberleşebildiği bir platformdur. Bir konuda konuşmak ve tartışmak isteyen kullanıcıların oluşturduğu bir sohbet odası olarak da isimlendirilebilir. Dünyada birçok IRC servisi vardır. Bunlardan istediğinizi kullanabilirsiniz. Bulduğunuz sistemden bu servislerden birine erişmek için özel bir protokol kullanan IRC yazılımlarından birinin bilgisayarınıza yüklü olması gerekir (Sağiroğlu, 2001, 61).

Chat odalarına bir çeşit buluşma yeri de diyebiliriz. Mesela bunu bir cafe olarak düşünürsek, kullanıcılar istedikleri zaman gelir, istedikleri kadar kalır ve istedikleri zaman giderler. Her masada farklı kişiler vardır, farklı konularda sohbet ederler. Chat'in en büyük farkı sohbetlerin yazıyla yapılmasıdır. Hatta günümüzde sesli sohbet ortamı sağlayan programlar da bulunmaktadır. Yine günümüzde web üzerinden chat yapmak da mümkündür.

İnternette Bilgiye Erişim Yolları (Arama Motorları, Elektronik Kütüphaneler, Veri Tabanları)

a) Arama Motorları

İnternet devrimi, bilgi kaynaklarına kullanıcıların bilgisayar ekranından direkt ve kolay erişimini sağlamıştır. Bununla birlikte aranan uygun bilgilerin bulunması da birçok kullanıcı için bir problem olmuştur. Bu kadar muazzam bir veri kaynağından istediğiniz bilgileri bulma ihtiyacı, internetin çok popüler bir uygulamasını "arama motorları"ni ortaya çıkarmıştır (İşgüzerer, 2003, 13).

Arama servislerinin mantığı kısaca şöyledir: Siz ondan bir şeyi bulmasını istersiniz, o da internetteki kaynakları tarayarak, istediğiniz şeyi veya istediğiniz şeyle ilgili kaynakları sizin kullanımınıza sunar. Burada bütün incelik ondan bu "şey"i nasıl isteyeceğinizdir. Arama servislerinde bunun karşılığı anahtar kelimelerdir. Anahtar kelimeler, arama servisine bulması gereken bilgiyle ilgili ipucu verir. Servisin bundan sonra yapacağı ise, tarayacağı internet sitelerinde, verdiğiniz kelimeyi bulmak ve bu kelimeyi içeren sayfalara ulaşabileceğiniz adresleri size listelemek olacaktır (Köksal, Oktay ve Eser, 1999, 57).

Arama motorları yapılan sorgulamalara göre sonuç toplayan makinelere bağlıdır. Bir milyardan fazla web sayfasını düzenleyebilirler. Google, Fast, Altavista ve diğer arama motorları, web sayfalarının içeriklerini tarayıp kaydetmek için "örümcek" isimli bir program kullanırlar. Örümcek, bir sayfanın başlığını ve HTML koduna girilmiş diğer bilgileri toplar ve ardından aynı şekilde bilgileri bir araya getirmek için o sayfada yer alan linkleri takip eder. Örümcek sistemi tarafından toplanan bilgiler, kütüphane kart kataloglarına benzetebileceğimiz bir dizinde derlenir. Bir arama sitesinde herhangi bir sorgulama yaptığımızda, motor dizini araştırarak ve istediğiniz kriterlere uygun kayıtları linkler halinde size sunacaktır (PCLIFE, 2001, 100).

b) Elektronik Kütüphaneler

Kütüphanecilerin görevi kullanıcılarına bilgiyi erişebilir kılmaktır. Dolayısı ile bunun planlanması kütüphanecilerin temel görevlerinden biridir. Kütüphanecilerin istenen tüm materyalleri elde etmeleri olanaksızdır. Hatta bazen kendi kullanıcılarının bile tüm gereksinimlerini karşılayamayabilirler. Artan bilgi kaynaklarının satın alınması ihtiyacı, kütüphanelerin bütçelerine oldukça ağır yük olabilir. Tüm bu ekonomik yüklerle karşı, kütüphaneler yeni teknolojik olanaklar sayesinde, kuracakları işbirliği projeleri ile kullanıcılarına diğer kütüphanelerde bulunan bilgi kaynaklarına ulaşma olanağını sunabilirler.

Bu nedenle derleme geliştirme çalışmaları değişik bir boyut kazanmıştır. Bunun için kütüphaneler elektronik, basılı ya da diğer formatlarda toplayacağı bilgi kaynaklarının neler olacağı konusunda yol gösteren kılavuz metinleri hazırlamaya başlamışlardır.

Kütüphane derlemeleri son zamanlarda büyük değişiklikler göstermiştir. Eskiden elle tutulabilir somut bilgi kaynakları varken şimdi yalnızca bilgisayar ekranlarından izleyebildiğimiz ama elle tutamadığımız bilgi kaynakları herkeşçe bilinen bir olgudur ve kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. Bu bilgi kaynakları yerel kütüphanelerde ya da kampus ortamında bir bilgisayarın ana belleğine aktarılabilirler. Hatta uzaktan erişim ile elde edilip kullanılabilir, web siteleri, tartışma listeleri ya da yayıncısının ana sayfasından izlenebilirler. Bu nedenle dünyanın neresinde olursa olsun erişilebildiği kadarıyla tüm kütüphane materyalleri, kütüphane derlemele-

rini oluşturmaktadır. Dolayısıyla kütüphane derleme geliştirme politikalarının geleneksel şekli değişmiş, yeni yazılı metinleri oluşturulmaya başlanmıştır.

Keser (2002, 2)'e göre internetin eğitim amaçlı kullanımını, değişik ortamlardaki bilgi ve dokümanlara erişilmesinde ve temin edilmesinde, kütüphanelerde bulunan kitap ve süreli yayın koleksiyon ve listelerine erişilmesinde, bireysel veya grupla öğrenme çalışmalarına yararlar sağlamıştır. İnternetin eğitimde kullanılmasıyla maliyetlerin düşürülmesi, zamanın verimli kullanılması, öğrenme-öğretme ortamlarının iyileştirilip zenginleştirilmesi, kalitenin artırımı gibi eğitimdeki darboğazların aşılması umulmaktadır.

c) Veritabanları

Veritabanları çeşitli türde bilgilerin ve verilerin (makale, sayısal veriler, bilançolar, istatistik veriler, grafikler, bibliyografik bilgiler veya bir yerde yayınlanmış metnin tamamı) bilgisayar yardımıyla tekrar erişilebilir biçimde bir araya getirilmesinden oluşan kayıtlardır. Kısaca "makine ile okunabilen formatta bilgisayarlar yüklenmiş birimlerden oluşan bilgilerin topluluğudur" (Akt: Arıcan, 2001, 94).

Veritabanları; eğitim, bilim, teknoloji, sosyal bilimler, hukuk, ekonomi, iş, sanat, edebiyat gibi değişik dallarda başvuru kaynakları kitap, makale ve belgelerin bibliyografik künyelerin özetlerine ve tam metinlerine erişimi sağlamaktadır.

Veritabanı kullanımları kütüphanecileri oldukça fazla etkilemiş, prestijlerini arttırmıştır. Bu sayede verilen hizmetin kalitesi artmış, ayrıca yer sorunu ortadan kalkmaya başlamıştır. Bütçe maliyetleri açısından da durum gayet güzeldir. Kütüphaneciler önceleri ortalama 70 adet fen-edebiyat veya sosyal bilimler dergilerine yıllık abone bedeli olarak 20.000 ABD doları öderken, daha sonra bu fiyata 1000 adet e-dergiyi, bir veri tabanı içinde bir yıl süreyle kullanabilmektedirler (Katipoğlu, 2002, 2).

Veritabanları artık koleksiyonların temel kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Sunumcuların veritabanlarını, internet üzerinden kütüphanelerin kullanımına ücretsiz açmaya başlamaları akademisyenler ve öğrenciler, özellikle master ve doktora öğrencileri için *e-tatlı hayat* dönemini başlatmıştır. Bir defada ortalama 2000 adet dergiyi -eski sayıları dahil- kullanabilmek, hayatınızda

hiç görmediğiniz dergilerden en güncel makaleleri okumak, bunları bilgisayarınızdan e-posta ile arkadaşlarınıza gönderebilmek, araştırmacılar için mucizevi bir ilerleme olmuştur (Katipoğlu, 2002, 2).

d) Dosya Transferi (FTP)

İnternet üzerinde bir bilgisayardan diğerine dosya alma/gönderme işlemlerinin yapılmasında kullanılan bir internet protokolüdür. İlk önce FTP protokolü ile dosya aktarımı yapılacak olan bilgisayarla online bağlantı kurulur. Bir dizi komutlar yardımıyla iki bilgisayar arasında dosya alma/gönderme işlemleri yapılır. FTP yapmak ve bağlanmak istediğiniz bilgisayarın; internet adresi (nümerik ya da alfabetik olabilir), dosyalarına ulaşmak istediğiniz hesapla ilgili kullanıcı numarası, varsa şifresi ve bilgisayarınızın üzerinde FTP yazılımının bulunması gereklidir (Sağiroğlu, 2001, 43).

Yöntem

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin, internet kullanımına ilişkin görüş ve eğilimleri ile bilgi okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Araştırma, İnönü Üniversitesi kampus alanında bulunan Eğitim, İktisat, Fen Edebiyat, Mühendislik ve Tıp Fakültelerinde öğrenim gören ve 500 bilgisayarın bulunduğu rektörlük internet merkezine gelen öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Araştırma verileri, 2000-2001 öğretim yılı bahar döneminin son iki haftasında, internet merkezine gelen öğrencilerden gönüllülük esasına göre toplanmıştır. Bu yolla araştırmaya toplam 362 öğrenci katılmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından ankette, kişisel bilgilerle ilgili dört, internet kullanımına ilişkin eğilimleri belirlemeye yönelik beş soru yer almaktadır. Öğrencilerin bilgi okuryazarlık becerileri, araştırmacıların da öğretimini yürüttüğü "Temel Bilgi Teknolojileri" dersinde kullanılan başarı testi ile ölçülmüştür. Testte internet kullanımı, e-mail işlemleri, veri tabanları, arama motorları konularına yönelik bilgi, kavrama ve uygulama düzeylerinde çoktan seçmeli 21 soru yer almaktadır Uygulanan testin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.73 bulunmuştur.

Öğrencilerin internet kullanımı konusundaki görüş ve eğilimlerinin belirlenmesinde frekans ve yüzdeler kullanılmış, ayrıca bu görüş ve eğilimlerin çeşitli değişkenle-

re göre farklılaşıp farklılaşmadığının test edilmesinde “ki-kare” yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin bilgi okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ise t testi, tek yönlü varyans analizi ve Tukey Testi kullanılarak belirlenmiştir. Veri toplama araçlarından elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, istatistiksel analizlerde SPSS programı kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

İnternet Kullanma Eğilimleri

İnterneti Daha Çok Hangi Amaçla Kullanıyorsunuz?

Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin interneti daha çok, araştırma yaptıkları konuda bilgi elde etmede (% 40.6) ve gazete magazin türü güncel konuları takip etmede (% 40.3) kullandıkları görülmüştür. Bunları sırasıyla “sohbet (chat)” (% 8.0), “dosya ve program aktarımı (download)” (% 7.5) ve “oyun” (% 3.6) amaçlı kullanımlar izlemektedir. Bu veriler internet kullanımının, Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 35. maddesinde “Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek;...” şeklinde belirtilen yükseköğretimin amaç ve görevlerinin yerine getirilmesine -yeterli olmasa da- belli bir ölçüde hizmet ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Yapılan istatistiksel analizlerde, internet kullanım amacının, öğrencilerin cinsiyetlerine ($x^2=4.841, sd=4, p>0.05$), öğrenim gördükleri fakülterlere ($x^2=21.424, sd=16, p>0.05$), üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs alıp almadıklarına ($x^2=7.967, sd=4, p>0.05$) ve okul içinde veya dışında interneti kullanma sürelerine göre ($x^2=15.676, sd=12, p>0.05$) anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Bu konuda Tekinli (2002, 213), öğretmenler ve okul kütüphanecilerinin işbirliği ile gerçekleştirdiği bir çalışmada, okuryazarlık programının sosyal bilgiler derslerinde dönem ödevlerinin hazırlanması konusunda birçok boşluğu doldurduğunu ve son yıllardaki ödevlerin daha amacına uygun olduğunu belirtmiştir.

İnterneti Okul Dışında Kullanıyor musunuz?

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin yarıdan fazlası (% 62.7) interneti okul dışında “ara sıra” kullandıklarını

belirtirken; “her zaman” ve “sık sık kullanıyorum” diyenlerin toplam oranı ise % 20.2’dir. İnterneti okul dışında “hiç kullanmıyorum” diyenler ise, öğrencilerin % 17.1’ini oluşturmaktadır. Bu bulgular, öğrencilerin interneti okul dışında pek kullanmadıklarını, okul dışında bu imkânlarının olmadığını göstermektedir. Yapılan istatistiksel analizlerde, interneti okul dışında kullanım sıklığının, öğrencilerin cinsiyetlerine ($x^2=4.863, sd=3, p>0.05$) ve öğrenim gördükleri fakülterlere göre ($x^2=12.217, sd=12, p>0.05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı, buna karşılık, üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs alıp almadıklarına göre ise anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür ($x^2=12.888, sd=3, p<0.005$). Nitekim, üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs aldığını söyleyenlerin toplam % 36.3’ü, interneti okul dışında ya “her zaman” ya da “sık sık kullanıyorum” derken, bu oran üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs almadığını söyleyenlerden daha düşüktür (toplam % 17.3).

İnternet Kullanım İmkânlarından En Çok Hangi Ortamlarda Yararlanıyorsunuz?

Bu soruya verilen cevaplar, öğrencilerin dörtte üçünün (% 74.3), ortam olarak, en çok rektörlük internet merkezini kullandıklarını göstermektedir. Bunu % 16’lık oranla internet kafeler izlemektedir. Fakülte laboratuvarlarından yararlananların oranı ise % 6.1’dir. Öğrencilerin (% 3.6) en az yararlandıkları yer ise kaldıkları ev ya da yurtlardır. Bu durum, rektörlük internet merkezinin bu alanda önemli hizmet verdiğini göstermektedir. Bu merkezin kampus alanı içerisinde olması ve buradan çok düşük bir ücret karşılığı yararlanılması, öğrencilerin burayı yoğun bir şekilde kullanmalarının başlıca nedeni olabilir.

Yapılan istatistiksel analizlerde, internet hizmetlerinin yararlandığı ortamların çeşidi ile öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte ($x^2=8.753, sd=12, p>0.05$), üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs alma durumları ($x^2=6.985, sd=3, p>0.05$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Ders Ortamı Dışında, İlgi Duyduğunuz Bir Konuda Araştırmaya Yönelik Bilgi Elde Etmek Amacı ile İnterneti Ne Derece Kullanıyorsunuz?

Elde edilen verilere göre öğrencilerin % 50.6’sı, interneti araştırma, inceleme çalışmalarında bilgi elde etmek

için "ara sıra" kullandıklarını belirtmektedirler. "Her zaman" ve "sık sık kullanıyorum" diyenler birlikte düşünüldüğünde bu konudaki oran % 41.4'ü bulmaktadır. Öğrencilerin çok az bir kısmı (% 8) ise, interneti bilimsel amaçlı çalışmalarda hiç kullanmamaktadır. Bu bulgular, birinci soruda açıklanan, öğrencilerin interneti kullanım amaçlarındaki görüşleriyle tutarlı görünmektedir.

Yapılan istatistiksel analizlerde internetin bilimsel amaçlı çalışmalarda kullanım derecelerinin, öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülterlere göre farklılaşmadığı anlaşılmıştır ($\chi^2=7,370$, $sd=12$, $p>0,05$).

Sizce, Web Gösterimci (Browser) Programlardan, Kullanım Kolaylığı ve İşlevselliği Açısından Aşağıdakilerden Hangisi Daha Kullanışlıdır?

Öğrencilerin % 72.1'i, "Internet Explorer" programının, diğer bir web gösterimci "Netscape Communicator"a göre daha kullanışlı ve işlevsel olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum web gösterimci olarak internet bağlantısında daha çok "Internet Explorer"ın tercih edildiğini göstermektedir.

Yapılan istatistiksel analizlerde öğrencilerin bu konudaki görüşlerinin, öğrenim gördükleri fakülterlere göre değişmediği görülmüştür ($\chi^2 = 3.557$, $sd=4$, $p>0,05$).

Bilgi Okuryazarlık Düzeyinin Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Bu kısımda öğrencilerin bilgi okuryazarlık düzeylerini belirlemede kullanılan başarı testinden aldıkları puanların; cinsiyete, öğrenim gördükleri fakülterlere, üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs almadıklarına ve okul içinde ya da dışında interneti kullanma sürelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Bilgi Okuryazarlık Düzeyinin Cinsiyete Göre Farklılığı

Tablo 1'deki veriler incelendiğinde, öğrencilerin bilgi okuryazarlık düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Öğrencilerin ortalamalarına bakıldığında, farklılıkların erkek öğrenciler lehine olduğu söylenebilir. Bu durum bayan öğrencilerin genel olarak yeni teknolojileri kullanma konusunda erkeklere göre daha çekingen davrandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Aynı doğrultudaki bir araştırmada Karahan ve İzci (1999), internet uygulamaları boyutunda erkek öğrenci-

Tablo 1.

Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Kız	60	41.4	23.1	2.7	0.006*
Erkek	302	50.8	24.3		

* $p < 0.05$, $sd=360$

lerin ortalamalarının kız öğrencilerinkinden anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Bilgi Okuryazarlık Düzeyinin Öğrenim Görülen Fakülterlere Göre Farklılığı

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde, mühendislik fakültesi öğrencilerinin puan ortalamalarının, genelde diğer fakülte öğrencilerinin ortalamalarından daha yüksek olduğu (57.4) görülmektedir. En düşük ortalamanın (44.9) ise, iktisat fakültesi öğrencilerine ait olduğu dikkati çekmektedir. Üniversite genelinde ise ortalama (49.5) olarak bulunmuştur.

Tablo 2.

Öğrencilerin Fakülterlere Göre Dağılımı, Bilgi Okuryazarlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Fakülterler	N	X	SS
Eğitim	143	48.7	24.9
İktisat	70	44.9	24.1
Fen Edeb.	83	48.9	24.7
Mühendislik	47	57.4	24.6
Tıp	19	55.0	26.1
Toplam	362	49.5	24.4

Öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülterlere göre bilgi okuryazarlık düzeyi puanları ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülterlere göre bilgi okuryazarlık düzeyi puan ortalamaları arasındaki fark, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, öğrencilerin bilgi okuryazarlık düzeylerinin fakülterlere göre farklılaşmadığını göstermektedir.

Bilgi Okuryazarlık Düzeyinin Üniversite Öncesi İnternet ile İlgili Herhangi Bir Ders/Kurs Alınup Alınmadığına Göre Farklılığı

Öğrencilerin üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs alıp almadıklarına göre, bilgi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı, t testi ile sınınmış ve sonuçlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.
Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin Üniversite Öncesi İnternet ile İlgili Bir Ders/Kurs Alıp Almadıklarına Göre Karşılaştırılması

Üniversite Öncesi Ders/Kurs	N	X	SS	t	p
Aldım	53	56.0	20.5	2.170	0.031*
Almadım	309	48.1	24.8		

* p<0.05, sd=360

Tablo 4'teki verilere göre, öğrencilerin üniversite öncesi internet ile ilgili bir ders/kurs alıp almadıklarına göre, bilgi okuryazarlık düzeyi puanlarının ortalamaları arasında "aldım" diyenlerin lehine anlamlı bir farklılık gözlenmiştir.

Bu durum, üniversite öncesi internet ile ilgili alınan eğitimin, öğrencilerin bilgi okuryazarlık becerilerinin gelişimine katkı yaptığı, dolayısıyla ilköğretim ve orta-öğretim kurumlarındaki bilgisayar ders programlarının katkılarının olduğunu göstermektedir.

Karamete, Gür, Savur, ve Saraçoğlu (2002, 197), Balıkesir İli'nde yaptıkları çalışmada, üniversite öğrencilerinin daha önce bilgisayar dersi almış olmalarının ve evlerinde bilgisayarlarının olmasının bilgisayardan yararlanma imkânını orta derecede etkilediğini tespit etmiş, yeterli olmadığını ve okullarda verilen bilgisayar eğitiminin her ne kadar bilgisayar okuryazarlığı kazandırsa da öğrencilerin bilgisayar kullanımı açısından yeterli görülmediğini söylemişlerdir.

Bilgi Okuryazarlık Düzeyinin Okul İçinde/Dışında İnterneti Kullanma Sıklığına Göre Farklılığı

Tablo 5'te yer alan veriler incelendiğinde, okul içinde veya dışında interneti "Her gün" kullandığını belirten öğrencilerin puan ortalamaları (56.9) en yüksek iken, bunu "Haftada 1-2 gün" ve "Ayda 1 gün" kullananların ortalamaları izlediği görülmektedir.

Tablo 5.
Öğrencilerin Okul İçinde/Dışında İnterneti Kullanma Sıklıklarına Göre Dağılımları, Bilgi Okuryazarlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

İnternet Kullanım Sıklığı	N	X	SS
Her gün	106	57.3	25.1
Haftada 1-2 gün	167	46.4	24.2
Haftada 1 gün	49	45.8	23.4
Ayda 1 gün	40	46.3	20.9
Toplam	362	49.5	24.4

Öğrencilerin okul içinde/dışında interneti kullanma sıklıklarına göre bilgi okuryazarlık düzeyi puanları ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6.
Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin, Okul İçinde/Dışında İnterneti Kullanma Sıklıklarına Göre Karşılaştırılması

	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ort.	F	p
Gruplar Arası	4	9232.0	3077.3	5.339	0.001*
Gruplar İçi	357	206341.9	576.4		
Toplam	361	215573.9			

* p<0.05

Tablo 6'da görüldüğü gibi, hesaplanan F puanının anlamlı bulunması, öğrencilerin okul içinde/dışında interneti kullanma sürelerine göre bilgi okuryazarlık düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey Testi sonuçları da Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, interneti "her gün" kullandığını belirten öğrenci ortalamaları ile interneti "haftada 1-2 gün" ve "haftada 1 gün" kullanan öğrenci ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, interneti kullanma sıklığının, bilgi okuryazarlığının gelişmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 7.
Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin, Okul İçinde/ Dışında İnterneti Kullanma Sıklığına Göre İkili Karşılaştırılması

İnterneti	Her	Hafatada	Haftada	Ayda
Her gün	-	10.95*	11.54*	11.08
Haftada 1-2 gün	-	-	0.58	0.12
Haftada 1 gün	-	-	-	0.45
Ayda 1 gün	-	-	-	-

* p<0.05

Sonuç ve Öneriler

Üniversite öğrencileri, interneti daha çok, araştırma yaptıkları konularda bilgi elde etmede (% 40.6) ve gazete magazin türü güncel konuların takibinde (% 40.3) kullanmaktadırlar. Öğrencilerin interneti kullanım amaçları; cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri fakülterele, üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs alıp almadıklarına ve okul içinde/dışında interneti kullanma sıklıklarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Öğrenciler, interneti okul dışında değil de daha çok okul içinde (rektörlük internet merkezi) kullanmaktadırlar. Okul dışında internet kullanma sıklığı, öğrencilerin cinsiyetlerine ve öğrenim gördükleri fakülterele göre farklılaşmamakta, üniversite öncesi internet ile ilgili herhangi bir ders/kurs alıp almadıklarına göre ise, üniversite öncesi internet ile ilgili bir ders/kurs alanların lehine farklılaşmaktadır.

İnternetin bilimsel amaçlı çalışmalarda kullanılma derecesi, öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülterele göre farklılaşmamaktadır.

Öğrencilerin üçte ikisi, "Internet Explorer" programını, diğer web gösterimci programlardan daha kullanışlı ve işlevsel olarak nitelemektedirler.

Bilgi okuryazarlık düzeyinin, erkek öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Fakülterele göre yapılan karşılaştırmalarda, bilgi okuryazarlık düzeyinin farklılaşmadığı, üniversite öncesi herhangi bir ders/kurs alanların lehine anlamlı farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bilgi okuryazarlık düzeyinin, öğrencilerin interneti kullanma sıklıklarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı gözlenmiştir.

tir. Dolayısıyla, interneti kullanma süresinin artması, öğrencilerin bilgi okuryazarlık düzeylerinin de artmasında etkili olmaktadır.

Bu sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

Öğrencilerin okul dışında internet kullanma imkânları fazla olmadığından dolayı, rektörlük internet merkezindeki kullanım imkânları geliştirilmelidir.

Fakülterelerde yapılan bilimsel araştırma ve incelemelerde, bilgiye ulaşma, elde etme ve onu kullanmada internetin sağladığı kolaylıklar, fakülterelerin bilgisayarla ilgili derslerinde öğrencilere anlatılmalıdır. Bu ders programlarında, öğrencilerin bilgi okuryazarlık yeterlilikleri geliştirilmelidir.

Öğrencilere üniversite eğitimine başlamadan önce, ilköğretim düzeyinde bilgisayar farkındalığı, ortaöğretim düzeyinde bilgisayar okuryazarlığına ilişkin bilgi ve beceriler kazandırılmalıdır.

Yükseköğretim programlarında tüm fakülte öğrencilerine verilen "Temel Bilgi Teknolojileri" dersinde, öğrencilere, bilgi okuryazarlığına ilişkin becerilerin kazandırılmasına daha fazla önem verilmelidir.

Yükseköğretim programlarında, bilgi okuryazarlığına ilişkin seçmeli dersler (internet eğitimi gibi) konulmalıdır.

Yükseköğretim programlarının öğretim etkinliklerinde, öğretim elemanları, öğrencilerine verdikleri proje ve ödevlerle onları internet kullanmaya teşvik etmeli, uygun ortamların sağlanması konusunda da onlara yardımcı olmalıdır.

Kaynakça

- Akpınar, Y. (1999). *Bilgisayar destekli öğretim ve uygulamalar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- American Association of School Librarians (1998). *Information power*. Retrieved April 10, 2002 (de indirildi) from the World Wide Web: <http://www.ala.org/aaslip-nine.html>.
- American Library Association (1998). *New visions: Beyond ALA goal 2000*. (Planning Document). Chicago: American Library Association. Retrieved March 12, 2002 (de indirildi) from the World Wide Web: <http://www.ala.org/work/literacy.html>
- Arıcan, S. (2001). Okul kütüphanelerinde online veritabanları ve elektronik referans hizmeti. *BTIE 2001 konferansı bildiriler kitabı*, Ankara, 94-97.
- Arıkan, S. (2001). Bilgi okuryazarlığı. *BTIE 2001 konferansı bildiriler kitabı*, Ankara, 91-93.
- Council of Australian University Librarians. (2001). *Information literacy standards*. Retrieved April 10, 2002 (de indirildi) from the World Wide Web: <http://www.caul.edu.au/>

- Ercegovac, Z. & Yamasaki, E. (1998). *Information literacy: Search strategies, tools and resources*. (Eric Digest No: ED 421178).
- İşgüzerer, B. (2003). *Distributed search architecture*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, İstanbul.
- Karahan, M. (2001). *İnternet eğitimine giriş*. Malatya: Kubbealtı Yayıncılık.
- Karahan, M. & İzci, E. (1999). Bilgi toplumu insanının eğitimi. *1. Uluslararası eğitimde bilgi teknolojileri sempozyumu bildiri kitapçığı*, Bursa, 27-28.
- Karamete, A., Gür, H., Savur, A. & Saraçoğlu, B. (2002). Bilgisayar okuryazarlığı: Balıkesir örneği. *Bilişim teknolojileri ışığında eğitim konferansı, bildiriler kitabı*, 197-201.
- Katipoğlu, S. (2002). Elektronik dergi veritabanları ve ticari sansür. *VIII. Türkiye'de internet konferansı*, İstanbul.
- Keser, H., Şen, N. & Göçmenler, G. (2002). Web tabanlı öğretim materyali hazırlama sürecinin temel evreleri ve internet kullanımına yönelik bir uygulama örneği. *2. Uluslararası eğitim teknolojileri sempozyumu*, Sakarya. Retrieved May 14, 2003 (de indirildi) from the World Wide Web: http://www.ef.sakarya.edu.tr/sayfa/bildiri/index_b.htm
- Köksal, T., Oktay, D. & Eser, S. (1999). *Kim korkar bilgisayardan? İnternet*. İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- PCLIFE Dergisi (Kasım 2001). *Hep daha kolay bulun*, 11, 100-107.
- Sağiroğlu, Ş. (2001). *Herkes için bilişim*. Kayseri: Ufuk Yayınevi.
- Tekinli, Ş. (2002). Bilgi okuryazarlığı becerilerinin izlenmesi çalışması. *Bilişim teknolojileri ışığında eğitim konferansı bildiriler kitabı*, 213-216.

Geliş	2 Ağustos 2003
İnceleme	20 Ekim 2003
Düzeltilme	20 Mayıs 2004
Kabul	6 Eylül 2004